

PROSINEC 2018

ROMANOVODI

ROMSKÁ DUŠE | CENA 20KČ

**NADĚŽDA
VAŠKOVÁ**
PEDAGOŽKA
A LOGOPEDKA

**JAMALOVY
DĚTI**

**ILONA
FERKOVÁ**
NOVÁ
KNIHA

**KDYŽ NADĚJE
UMÍRÁ JAKO
POSLEDNÍ**
PŘÍBĚH LENKY
HORVÁTHOVÉ

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

**ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY
NENÍ JEN O STIPENDIU!**

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na doucovani@romea.cz
a +420 257 329 667**

**STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).**

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200Kč**

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

EDITORIAL

Při vyprávění paní Vaškové jsem si vzpomněla na jednu slavnou filmovou scénu. „Ano, chtěla jsem růži a toto je růže... Ale naprosto nevhodná!“ rozčiluje se Jitka Molavcová na svého sluhu Saturnina. „Kde jsou ti vzdělání Romové?“ ptá se totiž majorita, a když se pak s nimi setká, často jako by to pořád nebylo dost. „A má na to vůbec vzdělání?“ ptali se třeba rodiče vedení školky, kde paní Vašková pracovala, protože aby s jejich dětmi pracovala Romka, je pro mnoho z nich stále ještě „nevhodné“.

Naděžda Vašková z Hodonína však není žádnou výjimkou. Jen v letošním roce je spolu s Lukášem Kováčem a Marianem Dancsem třetím pedagogem, kterého na stránkách Romano vodi představujeme. A když si na konci roku trochu zabilancujeme: v deseti číslech tohoto ročníku jsme k velkému rozhovoru pozvali jedenáct osobností, nejslavnější romskou kapelu navrch, deset dalších jsme představili v profilech a příbězích a ty „rozprostřené“ do ostatních článků rozličných rubrik ani nepočítám. Takže kde jsou? Všude kolem nás...

Tváří svátečního čísla je mladá bojovnice s osudem Lenka Horváthová, k jejímuž příběhu snad patří slovo „zázrak“ více než k samotným Vánocům – přežila následky tragické autonehody a její stav se postupně zlepšuje, lékařským prognózám navzdory. A navzdory nešťastným osudům jsou „zázrakem“ i úsměvy dětí z indického sirotčince, které dokáže vykouzlit Roman Hanák. Mladý muž, který se rozhodl dát svému životu smysl tím, že bude pomáhat druhým.

Představíme Vám prozaičku Ilonu Ferkovou a její novou knihu, povídku spisovatelky Ivetky Kokyové a v neposlední řadě – vedle závěrečných dílů všech celoročních seriálů – také komentář Jindřicha Šídla o tom, která zpráva letošního roku je pro něj „jedna z nej“.

Krásné Vánoce a hodně štěstí a zdraví do nového roku, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 12/2018

3 Obsah / Editorial

4 – 7 Děti potřebují především čas a zájem rodičů
Rozhovor s Naděždou Vaškovou
Rena Horvátová

8 – 9 Nakonec vždycky zbydou „Cikáni“/ Ačhenča furt o Roma
Komentář
Jindřich Šídlo

10 – 13 Když naděje umírá jako poslední
Příběh Lenky Horváthové
Stanislava Ondová

14 – 15 Jamalovy děti
Zblízka
Izabela Chalupníková

16 – 17 A já zjistila, že romsky se dá i psát
Profil prozaičky Ilony Ferkové
Karolína Telvátová

18 – 19 Kofinka, Jasmínka a Vánoce / E Kofinka, e Jasmínkathe e Karačoňa
Povídka
Iveta Kokyová

20 Vyprávění jako zbraň proti životním prohrám
Recenze knihy Ještě jedno, Lido! Kaštánkový příběh z herny
Alena Scheinostová

21 Přísahám
Romaňi gilí – romská píseň
Renáta Kováčová, František Bartoš

22 O Romech a gádžích
Seriál
Jan Ort

Foto na přední obálce: Lenka Horváthová (foto Karolína Telvátová), kresba na zadní obálce: PF 2019 (Jana Svobodová).

Číslo: 12 / 2018
Ročník: XV
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová, Tomáš
Bystrý, Rena Horvátová,
František Bikár, Jana
Šedivcová, Stanislava
Ondová, Renata Kováčová,
Zdeněk Ryšavý

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz
Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editor:
Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Korektury romského
jazyka:
Jan Ort
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

DĚTI POTŘEBUJÍ PŘEDEVŠÍM ČAS A ZÁJEM RODIČŮ

Rena Horvátová / Foto: Archiv Naděždy Vaškové

Odjakživa toužila stát se učitelkou, proto její kroky vedly na střední pedagogickou školu a posléze i na vysokou, kde vystudovala obor speciální pedagogika se zaměřením na logopedii a surdopedii, tedy výchovu a vzdělávání dětí a dospělých se sluchovým postižením. V současné době působí **Naděžda Vašková** jako speciální pedagog na hodonínské základní škole.

Jaké vady řeči se u dětí nejvíce vyskytují? A dá se o vadách řeči mluvit jako o zdravotním problému?

Vady řeči jako takové neexistují. Tento pojem logopedie nezná. Logopedie používá pojem narušená komunikační schopnost – jedná se o veškeré problémy při komunikaci, zjednodušeně řečeno. Ty se pak dělí na jednotlivé „diagnózy“. Přesto se nedá říct, co se vyskytuje nejvíce nebo nejméně. Logopedi, a teď nemyslím klinické, ale běžné školní, se setkávají nejvíce s opožděným vývojem řeči. Ten se objevuje u dětí, které ve třech letech nemluví nebo mluví velmi málo, a z něj se pak vývoj řeči může srovnat a být fyziologicky dále správný, popřípadě dále opožděný nebo přímo narušený. Když dítě kolem čtvrtého roku stále mluví málo nebo převažuje špatná výslovnost většiny hlásek, s pomocí diferenční diagnostiky a pomocí odborných vyšetření na foniatrii, neurologii, stomatologii ad. pak zjišťujeme příčinu narušené komunikační schopnosti. Většinou se jedná o dyslalii, tedy poruchu výslovnosti, nebo vývojovou dysfázii – specificky narušený vývoj řeči, který se projevuje ztíženou schopností až neschopností verbálně komunikovat, i když jsou podmínky pro vývoj řeči přiměřené. Celkově se obor logopedie dříve studoval na lékařských fakultách, v zahraničí je to obor, který se studuje na medicíně a s medicínou je i velmi propojený, takže se určitě jedná i o zdravotní problémy.

Přibývá dětí se špatnou výslovností, těch, které nemluví ani po třetím roce života?

Nemyslím si, že by jich bylo víc, spíše je čím dál lepší diagnostika a více odborníků, kteří se touto problematikou zabývají. Dříve se dítě buď rozmluvilo, nebo mluvílo špatně, popřípadě bylo označeno za retardované a dál se to už neřešilo. Dnes je to jiné. To, že děti ani po třetím roce nemluví, je ale také problém současné doby. Ženeme se za financemi, abychom zaplatili auto, měli na hypotéku, nájem, aby bylo na vše, co děti potřebují. Většinu času trávíme v zaměstnání, rodiče si zkracují rodičovské dovolené, děti „odkládají“ do různých zařízení a k chůvám. Není na děti čas a čas je přitom to, co děti potřebují nejvíc.

Zaznamenala jste během své praxe, že by se u romských dětí výrazně objevoval problém s opožděným vývojem řeči? Nebo Romové tím, že se pohybují v širší rodině a jsou odmalička zvyklé hodně komunikovat, tento problém nemají?

Zatím jsem v péči neměla žádné romské dítě. Nicméně si nemyslím, že by Romové tento problém neměli. Spíše naopak – děti se pohybují často v bilingvním prostředí, nemluví dobře ani česky, ani romsky, ale stále je málo rodičů informovaných a natolik zodpovědných, že by s dítětem k logopedovi šlo a hlavně pravidelně s dítětem doma pracovalo. Nicméně toto se netýká pouze Romů a netýká se jich ani to, že by měli menší problém. Skutečně to nezáleží na barvě kůže, ale na zodpovědnosti každého rodiče. Děti mohou být zvyklé komunikovat, to ale neznamená, že komunikují správně, že mají dostatečnou slovní zásobu a že se u nich neprojevuje jiný problém související s komunikací.

„Děti mi pak říkaly, že to paní učitelka schovala, abych jí to neukradla.“

Kdysi se zastával názor, aby Romové na své děti nemluvíli romsky, protože je to bude negativně ovlivňovat na základní škole, tedy, že jim nepůjde čeština. Jaký je dnes názor odborníků na vývoj řeči u dětí, kteří pocházejí z bilingvního prostředí?

Nejsem jazykovědec ani fonetik, ani fonolog, nicméně si myslím, že je důležité, aby se na dítě mluvilo především česky. Aby se dorozumělo ve škole a správně vyslovovalo. Aby se setkávalo s vrstevníky nejen z řad Romů, ale i z majoritní společnosti. Nemám nic proti tomu, aby se na děti mluvilo i romsky, ale až jako druhý jazyk. Rodný jazyk by pro nás všechny měl být jazyk český. Žijeme v České republice, tak mluvmě česky.

Nakolik ovlivňuje romské žáky prostředí a rodinné zázemí, ze kterého pocházejí?

Určitě ovlivňuje. Já sice odmala chtěla být učitelka a šla jsem si za tím, ale vím, že kdyby mě naši od dětství nevtloukali do hlavy, že je důležité se učit a mít dobré známky, tak bych teď nebyla tam, kde jsem. Vidím ve svém okolí rodiny, které děti záměrně nechávají ze školy doma, protože se jim nechce s dětmi ráno vstávat, nebo je nepřipravují na to, že by měly dál studovat, protože stejně přece práci nenajdou a škola je nuda. Bez pozitivní motivace a správných výchovných vzorů dítě málokdy dosáhne toho, čeho by chtělo. Potřebuje to správné zázemí a podporu. Pocit, že v něj někdo věří.

Jaká vlastně byla vaše cesta od logopedky v mateřské školce k speciální pedagožce na základní škole?

Jednoduchá. Mám vystudovanou speciální pedagogiku, nejsem tedy pouze logoped ani pouze učitel, moje zaměření je obšírné. Ale ve chvíli, kdy jsem v mateřské škole, kde jsem pracovala, začala cítit náznaky rasismu, agresivity od vedení i rodičů, nechtěla jsem tam zůstat, a tak jsem hledala jiné uplatnění. Na školku jsem tehdy podávala i stížnost, ale kvůli vztahům paní ředitelky byla zametena pod kobereček. Takže jsem se dostala na základní školu speciální, kde jsem prožila nejkrásnější rok své praxe jako třídní učitelka u pubertáků se středně těžkým mentálním postižením. Byli jsme super parta. Změnilo se to až s inkluzí, začalo ubývat dětí, snižovaly se stavy a já jako nejnovější musela jít. Ale naštěstí v místní základce hledali školního speciálního pedagoga, a tak byli moc šťastní, že mě našli.

Problémy, které popisujete, vyvolali kolegové nebo rodiče?

Poté, co jsem nastoupila do školky jako běžná učitelka, rodiče chodili za paní ředitelkou, jestli jsem na to vůbec vzdělaná a co tam jako dělám, a že si nepřejí, aby jejich dítě vzdělávala „Cigánka“. Vydržela jsem tam dva roky. Protože tlak na ředitelku zvencí byl obrovský, ukončila mi po dvou letech smlouvu. Pak jsem byla rok bez práce, obešla přesně 52 pohovorů. V jedné z brněnských školek mi řekl: „Vy jste Romka? To my vás nevezmeme, jak bychom to vysvětlili rodičům?“ Tehdy jsem se obracela i na ombudsmanku.

Foto: Slovo 21

Bohužel jsem neměla žádnou nahrávku, nemohla jsme tedy nic dokázat. Víte, všude se najde někdo, kdo s tím, že jste Romka, bude mít problém. V bývalé škole si například jedna kolegyně přede mnou schovávala kelímek s pery, co měla na stole. Když jsem přišla do hodiny a chtěla zapsat do třídnice, neměla jsem čím. Děti mi pak říkaly, že to paní učitelka schovala, abych jí to neukradla. Teď se tomu směju, ale tehdy mi moc do smíchu nebylo. Díky Bohu, že dnes už nic takového neřeším.

Co si může rodič, který se poprvé setká se speciálním pedagogem, pod vaší prací vůbec představit?

Mojí hlavní náplní práce je vyhledávání dětí s nějakým „problémem“, tedy depistáž, následná diagnostika těchto dětí, jejich odeslání do poradny. Pak s dětmi provádím nápravy poruch učení, tedy reedukace. Hodiny speciálně pedagogické péče zaměřené na rozvoj čtenářských a matematických schopností. Snažím se o metodické vedení učitelů a o konzultace a vysvětlení problémů zákonným zástupcům. Jsem takový poradenský pracovník.

Patří podle vás všechny děti do běžných škol? Jak se díváte s odstupem času na zavádění inkluze?

Nepatřím mezi odpůrce inkluze jako takové. Vždy jsem říkala, že inkluze je hloupost. Pořád to tak vidím, ale když se v tom pohybuju, nevidím to už úplně tak černě. Inkluze je skvělá myšlenka, u nás však zaváděná nešťastným způsobem. Dětem se speciálními potřebami byla věnována ve speciálních školách maximální možná péče, v běžných školách je jim věnována ta nejmenší možná. A to i když mají asistenty, i když mají mě jakožto speciálního pedagoga, který za ně bojuje a lobbuje. Pokud bude ve třídách třicet dětí a z toho šest s podpůrným opatřením druhého až čtvrtého stupně, není to přínosné ani pro inkudované děti, ani pro intaktní děti, ani pro učitelku, která se z toho může uběhat z jedné strany třídy na druhou. Asistent, který má sice 120hodinový kurz, je super, ale určitě nemá vzdělání na to, aby se věnoval dětem s autismem, dětem s těžkým sluchovým či zrakovým postižením, dětem s mentálním postižením. Takový asistent tam může být tak pro děti s poruchami chování, a to ještě jen mírnými. K ostatním dětem by měli být

odborníci. Ale co si budeme povídat – dokud do školství nepůjdou finance, bude to tak, jak to je. Asistentů bude ubývat, protože za ty peníze to nikdo dělat nebude, a už vůbec ne odborníci. Takže inkluze ano, ale s počtem maximálně patnácti dětí ve třídě a s učitelem a speciálním pedagogem v každé třídě.

Co tedy říkáte na novou vyhlášku novely o inkluzi? V otevřeném dopise, který byl adresovaný ministerstvu školství, je mimo jiné i pochybnost, že se záměrně navyšují diagnózy poruch učení, aby byl opět důvod, proč přemístit děti mimo hlavní proud.

Děti s poruchami učení stejně nemohou být vzdělávány nikde jinde než na běžných školách. Na speciálních školách, dříve školách zvláštních, mohou být vzdělávány pouze děti se sníženým intelektem. Takže je to podle mě zase jen nafouklá bublina.

Odpůrci inkluze tvrdí, že dítě s postižením nezažije na běžné základce pocit úspěchu, že může selhat.

Nemyslím si, že inkudované dítě nezažívá pocit úspěchu, naopak, může, má jiné úkoly, často upravené, zkrácené. Je dobré si uvědomit, že dítě s problémem selhává i na speciálních školách, nikdy nikomu nejde vše. Učitelé se velmi snaží, aby děti zvládaly, jen je škoda, že nikdo neřeší, aby zvládali i učitelé.

Kolik je u vás na základní škole žáků se speciálními potřebami a jaké to nejčastěji jsou?

V současné chvíli máme ze 612 žáků 62 s podpůrným opatřením, tedy desetinu. V dnešní době poradny nezveřejňují ve svých zprávách názvy diagnóz, dávají pouze jakési identifikátory, které si my speciální pedagogové dokážeme identifikovat. Nejvíce máme asi děti s poruchami chování a hraničním intelektem, pak děti se zkrácenou lateralitou, několik s poruchami autistického spektra, stejně tak jako děti se zrakovým postižením.

Během své praxe se setkáváte s dětmi, které mají problém udržet pozornost nebo je vůbec problém udržet je v lavici. Jak lze v takovém případě postupovat, aby jejich chování co nejméně narušilo běh vyučovací hodiny?

Na vzdělávání se u nás podílí školní psycholog, speciální pedagog, třídní učitel, výchovný poradce a metodik prevence. Snažíme se o co největší spolupráci. Takové děti mají většinou asistenta, takže to řešíme tak, že asistent na chvíli odvede dítě ze třídy, jdou se projít, mají i zkrácené úkoly. Nevpracovávají třeba čtyři sloupečky, ale jen tři a pak se mohou jít poválet na relaxační vak, popřípadě si zahrát výukovou hru na tabletu. Snažíme se o co nejvíce vizualizovanou a strukturovanou výuku při těchto dětech. Dítě musí vidět, kolik úkolů má splnit – např. tři cvičení, za každé splněné dostane magnetku. Když má tři magnetky, může si jít odpočinout.

Upozorňuje se na nárůst diagnózy ADHD. Jde skutečně o takový problém a může mít tato diagnóza i nějaká pozitiva?

Stejně jako u narušené komunikační schopnosti si nemyslím, že je nějaký nárůst. Spíše, když nevíme coby, dáme dítěti nálepku ADHD – ono se nám tu

Foto: Slovo 21

vrtí, není nevychované, tak je určitě ADHD. Všechno je to na neurologickém podkladě, který ADHD potvrdí, nebo vyvrátí. Takže opět lepší diagnostika. A pozitiva? Snad jen v tom, že tyto děti nejsou líné.

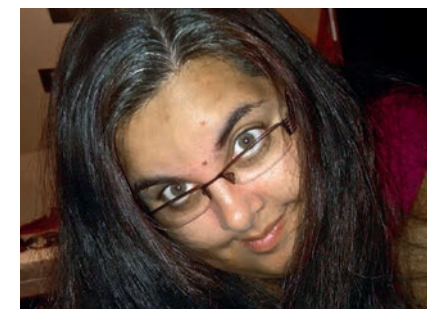
Podílíte se jako speciální pedagog i na výběru pomůcek specifických pro jednotlivé typy handikepů?

To rozhodně. Snažím se pomůcky vybírat ve spolupráci s třídní učitelkou. Spoustu pomůcek ve škole máme, proto vždy konzultujeme a vybíráme co nejvhodnější pro dané dítě. Není to pomůcka pro typ handikepu, ale přímo pro dítě doporučená poradnou.

Připravují pedagogické fakulty budoucí klasické pedagogy dostatečně na to, že se během své praxe budou setkávat s dětmi, které mají výraznější výchovné problémy nebo zdravotní postižení?

Ani já jako speciální pedagog nebyla připravená na děti s výchovnými problémy, ani na děti zdravotně postižené. To vám škola prostě nedá. Já jako logopedicky zaměřený student měla praxi dva týdny v logopedické školce, a nemohla jsem se těch dětí ani dotknout, mohla jsem jen sedět a dívat se – co se tím člověk naučí? Nic! Na střední škole jsem se naučila mnohem víc, když jsem s dětmi mohla pracovat a vyučující mi byl schopen říct, co jsem udělala špatně a co dobře. Fakulta vám dá jakýsi návod, ale pokud chcete něco umět, reálně umět, musí se člověk dál vzdělávat, chodit na školení,

kurzy, semináře. Člověk jde na vysokou s tím, že se tam naučí různé postupy, metody, návody co kdy a jak dělat. A odchází po pěti letech zklamaný, že sice ví, kdo a kdy založil pedagogiku, jaké jsou pedagogické směry, proč existoval nějaký behaviorismus v psychologii a že logopedií se zabývali lidé už v pravěku, ale do praxe neví vůbec nic. Co si nedostuduje, draze nezaplatí na kurzech a vzdělávání, tak prostě neví. Laická veřejnost od všech čeká: jsi učitel, jsi speciální pedagog, tak si porad! No ano, jsem! Ale mě to v té škole nikdo nenaučil! Učí mě to až život a praxe jako taková, a to je to, co by se mělo změnit. ●

MGR. NADĚŽDA VAŠKOVÁ (1988)

se narodila v Kyjově, vystudovala Střední pedagogickou školu Boskovice, poté následovala Masarykova univerzita obor speciální pedagogika se zaměřením na logopedii a surdopedii. Pracovala v mateřské školce, na speciální základní škole, v současné době působí jako školní speciální pedagog na základní škole v Hodoníně.

NAKONEC VŽDYCKY ZBYDOU „CIKÁNI“

Jindřich Šídlo

Jedna z nejlepších věcí, které jsem letos viděl, byly – vedle posledního zápasu Arsenal–Tottenham a živého Johna Olivera – TY fotky. Vy víte, jaké myslím.

Fotky Romek a Romů, kteří zdravili svého prezidenta Miloše Zemana v elegantním a přitom dost srozumitelném a hrdém gestu: „My chodíme denně do práce. Máte s tím nějaký problém?“

Když jsem ty fotky reagující na neuvěřitelné výroky hlavy státu o devadesátiprocentní romské nezaměstnanosti uviděl poprvé, byl jsem přesvědčen, že to je práce nějaké hodně šikovné PR agentury. Prý ne a vlastně je to i jedno. Bylo to prostě skvělé, vtipné, sebevědomé.

A taky je asi pravda, že to moc problémů nevyřeší. Situaci ve vyloučených lokalitách, vztah bílé majority k Romům na základě hesla „u nás v domě taky bydlel jeden cikán, ale slušnej“, byznys s chudobou... Jenže to není úkol těch žen a mužů, co sdíleli své fotky na Facebooku, těch, co už před svými bílými sousedy obhájili onu zvláštní občanskou povinnost dokazovat, že překvapivě žijí stejné životy jako oni.

Udělal to, co nemuseli, ale dobře, že se tak rozhodli. Stali se dobrovolně tvářemi romské střední třídy, která se už nenechá jen tak lehce ukřičet a zahnat, protože je možná stále ještě slabší, než jsem si myslel a přál před dvaceti lety, ale je tady a nikdo už ji do žádných zvláštních škol posílat nebude.

A je to mimořádně důležité, protože téma migrace se sice silou vůle některých politiků stále ještě drží ve veřejném prostoru, je ale taky zřetelné, že jak časem slábne, je nutné k udržení davů v provozní teplotě vrátit se ke starým jistotám a hrozbám. K našim „Cikánům“.

Někdy před třemi lety mi řekl můj kamarád a někdejší kolega Richard Samko: „Teď jsou to muslimové. Ale stejně

to nakonec zase budeme my.“

Měl samozřejmě úplnou pravdu. Pro jistý druh politiků je existence neminutelného terče nutností. Lidé jako Okamura sice ještě stále surfují na vlně hysterie z urostlých mladíků vyzbrojených koránem a IPhony, kteří sice nikdy nedorazili, ale mohli by, ovšem čím dál viditelněji se vracejí k tomu, na čem vyrůstali a co umějí: k čistému lidovému protiromskému rasismu, ve kterém se špatné zkušenosti ze vzájemného soužití

**Stali se dobrovolně
tvářemi romské
střední třídy, která
se už nenechá jen
tak lehce ukřičet
a zahnat...**

přifukují až do odpudivých otevřeně neonacistických výkřiků, jako je třeba zpochybňování romského holokaustu. Ano, já vím, že Okamurovy výroky prošetřila policie a nic závadného v nich nenalezla, ale člověk s pamětí a aspoň jistou historickou znalostí přesně ví, o čem je tu řeč.

Už jsme to zažili kdysi v hlubokých 90. letech, kdy republikou projížděl jistý

dr. Sládek, který sliboval svou Alfu romeo „vesnici, která vystěhuje nejvíc Cikánů“, a na půdě sněmovny vykládal, že, Cikáni by měli být odpovědní už od narození, protože to už je jejich největší zločin“.

Jenže to byl Sládek, bizarní figura na kraji politiky i společnosti – jistě, v roce 1996 s osmiprocentní podporou voličů.

Dneska jsme viditelně dál. Okamura je místopředsdou sněmovny a vzácným hostem na jeho stranických sjezdech je sám prezident republiky, který pak uráží Romy do mikrofону romského reportéra veřejnoprávní televize přímo před volební místností.

Tihle lidé potřebují nepřítel a umějí si ho vyrobit a udržovat. A upřímně řečeno, když se do toho zas budeme vkládat jen my, tradiční „pseudohumanisti“, nebo jak nám to říkají, bude to mít stejný efekt jako po celé ty roky. Těmi fotkami jste pomohli i nám, unaveným veteránům všech těchto bitev, co se teď přenesly na sociální síť. Díky za to. Už mě k ničemu nepotřebujete, protože já bych nic tak efektního a silného jako tuhle demonstraci hrdosti a sebevědomí vymyslet nedokázal.

A to je pro mě jedna z nejdůležitějších a nejlepších zpráv roku 2018.

AČHEN ČA FURT O ROMA

Jindřich Šídlo

So kada berš nekfeder dikh'om has – paš o agorutno khel'iben Arsenal – Tottenham the sar dikh'om pre mire jakha le John Oliveris – OLA fotki. Tumen džanen, save mange hin pre godi.

O fotki kaj hine romane džuvlija the o murša, save bičhade le prezidentoske le Milošiske Zemanoske, andro elegantno the barikano gestos: „Amen phiras sako džives andre buti. Hin tumen oleha varesavo problemos?“

Sar ole fotki save has e reakcija pre lava so phenda o prezidentos, hoj 90% Roma na keren buti dikh'om, džanavas, hoj oda kerda varesavi lači PR agentura. Phenel sako kaj na. Oda hin jekh. Has oda igen lačo, pherasuno, barikano gestos.

U hin tiš čačipen, hoj kada našti kerel lokeder but bibacht. Sar dživen o manuša andro socialhones čore thana, sar o gadže dikhen pro Roma „ke amende andro kher tiš bešelaz jekh Rom, no na has sar ola aver Roma,“ o kšefti, biznisos le čoripeneha...oda ole Romñijenge the le Romenge, so dine pengere fotki pre FB, te kerel na kempel, bo jon imar sikhade avre parne manušenge oda, so kempel andre ČR te sikhavel ča le Romenge, hoj dživen ajso dživipen sar the jon.

Kerde oda, so na kampilas te kerel, no mišto hoj oda kerde. Dine pen anglal, sar romaňi butakeri trijeda, savi na daral te phenel peskero, na del pes te tradel het, bo šaj avel mek čeporo palal, sar duminavas the kamlomas anglal o biš berš, no hiňi adaj the ňiko la imar na bičhavela andro špecijalne školi.

Oda hin igen angluno, bo e duma pal e migracija imar predal o manuša nane avka zoralí, sar bi varesave politika kamenas, ta kempel te džal pale kija oda, so o manuša džanen the te daravel len. Kijo amare „Cikáni“.

Varekana anglo trin berš mange miro amalis, akor leha keravas buti, o Richard Samko phenda: „Akana hine angluno tematos o muslima, no pro agor oda avaha pale amen o Roma.“

Has les čačipen. Varekaske andre politika kempel jekh zoralo tematos, savo o manuša prindžaren, sar terčos. O manuša sar o Okamura furt maren sar e balvaj pal o paňi the daraven terne zorale muršenca, save paš pende likerem o koranos the o lphony, save andre ČR šoha na avle, no šaj mek aven. Ala manuša andre politika akana buter the buter den pale duma pal oda, so phenenas imar but berš the so džanen: pal o čisto manušengero mujal romengero rasismos, kaj o na lačhipen maškar o gadže the o Roma mek bararen, the lengere lava džan dži kijo neonacisticka vičibena, jekh ajso hin oda, hoj na likerem sar o čačipen romano holokaustos.

He, me džanav, kaj e policija o lava, so phenda o Okamura rodkerda avri, u nič so perel tel o zakonos na arakhla, no manuš, savo džanel the leperel e historija džanel, pal soste adaj e duma džal. Imar oda šunahas čirla andro 90 berša, kana pal e republika phirelas upre tele o Sládek, savo kamelas te del peskero motoris Alfa romeo andro „gav, kaj tradena het nekbuter Cikanů“, the andre sněmovňa vakerelas, hoj „Cikáni“ kampenas te avel došale imar sar ulon, bo oda, kaj ulile, hin imar nekbareder phujipen.

Ta oda has o Sládek, bizarno figura

pro agor andre politika the maškar o manuša – he, andro berš 1996 les has 8% hangí.

Ada džives sam imar dureder. O Okamura hin dujto zaačhado andre sněmovňa u pre leskere serakere sgejlipena phirel sar ašundo manuš, o prezidentos, savo palis džungales vakerel pal o Roma andro mikrofones, te leske o mikrofones del andro vast romano reporteris khatar štatno televizija, u kada savoro hin anglal o kher, kaj džan o volbi/avrikidipen andro rajaripen.

Kajse manušenge kampen manuša pre save čhivkerena savori bibacht. Te phenava jilestar, te pal kada bajinaha pale ča amen tradična „pseudohumanisti“, abo sar amen vičinen, avela oda avka sar but okla berša. Le fotkenca diňan zor the amenge, zuňimen veteranenge andre ala maribena, save hine akana pre socialna nety. Palíkeras tumenge vaš oda. Imar džanen korkore so te kerel. Man imar nane kaja buti, bo mange bi kada so tumen sikhadan, ajso efektno the zoralo uprehazdlipen le baripeneha šoha ňikda na avlas pre godi.

The oda hin predal mande jekh nekfeder the angluno hiros andro berš 2018.

KDYŽ NADĚJE UMÍRÁ JAKO POSLEDNÍ

Stanislava Ondová / Foto: Karolína Telváková

Obrovská rána, drnčení skel, auto převrácené na střeše. Nehoda, která se stala jen tři sta metrů od domova, poznamenala život nejen tehdy patnáctileté **Lence Horváthové**, ale i celé její rodině. S mladou dívkou tehdy seděly v autě ještě tři další osoby: její matka, která auto řídila, a Lenčiny dvě kamarádky. Přežily, záchranáři při převozu do nemocnice však konstatovali, že má Lenka „mrtvý mozek“.

Ještě před čtyřmi lety Lenka snila o svých plánech stejně jako každý jiný teenager: byla přijata na střední školu, do toho tancovala, sportovala a užívala si život plnými doušky. Ale osud rozhodl jinak, pro Lenku i její rodinu sny skončily na sedadle spolujezdce. Auto řídila Lenčina matka, která ji a její tři sourozence před několika lety opustila. Otec se o Lenku a její sourozence od té doby staral sám.

Když se Lenčina rodina po nehodě dostala do nemocnice, doktoři oznámili, že její zranění jsou natolik závažná, že nejsou slučitelná se životem. Pro její nejbližší to byl nepředstavitelný šok. Diagnóza zněla jasně – těžké poškození celého mozku, edém mozku a kóma. Dalšími projevy byly paralýza na pravém chodidle a ztráta zraku na pravém oku. Kvůli velkému otoku mozku však nemohli lékaři diagnózu stoprocentně potvrdit, vycházeli z praxe a předpokladů.

TETA, KTERÁ SE NEVZDÁVÁ

Navíc zranění mozku a hlavy byla na první pohled viditelná. Zdálo se, že není možné nic dělat, jen pokorně čekat na smrt. Lenčin otec ztratil ze šoku řeč a rodina byla od té chvíle paralyzovaná. S tím, že se nedá už nic dělat, se však nechtěla smířit Lenčina teta Markéta, která se rozhodla vzít celou situaci do svých rukou.

„Moje sestra byla vždy velkou oporou rodiny. Nevzdává se lehce a nevzdala se ani v okamžiku, kdy nám všichni kolem tvrdili, že pro Lenku už žádná šance není. Neustále přemlouvala lékaře, aby se pokusili neteř zachránit, ale doktoři byli jiného názoru, tvrdili, že žádný další posun k lepšímu není u Lenky možný,“ popisuje situaci těsně po nehodě strýc Robert, který prozrazuje, že jeho sestra Markéta trávila v nemocnici den i noc, zjišťovala si informace o zranění, trávila u Lenky veškerý čas, mluvila na ni a pouštěla jí její oblíbenou hudbu. Podle něj to byla právě Markéta, která komunikovala s nemocničním personálem, až se jí podařilo vybojovat pro Lenku operaci.

A byla to opět Markéta, společně se svým manželem, kteří rozhodli, že o plánované operaci zatím nikomu z rodiny neřeknou. Chtěli rodinu ušetřit už tak dost velkého trápení, jelikož prognózy nezněly dobře. Podle lékařů byla operace pro pacientku natolik náročná, že tetu informovali, že ji s největší pravděpodobností neteř nepřežije. Jenže přežila.

Rodina Horváthových drží při sobě. Společné foto Lenky s bráškou, tatínkem Františkem, dědečkem a strýcem Robertem.

Dívka, která u lékařů neměla sebemenší šanci přežít, operaci započala svoji cestu k uzdravení.

„Zdálo se, že se nedá už nic dělat. Jen pokojně čekat na smrt.“

S tím, že se Lenka po operaci nebude moc hýbat, bude muset zůstat na speciálním lůžku ve vertikální poloze s přístroji. Ten jí rodina později pořídila i domů, musela vzhledem k závažnosti zranění počítat. Vliv na zlepšení jejího stavu měla až rehabilitace, ta u Lenky začala pozvolna. Trvalo dlouho, než začala komunikovat nebo se hýbat. K tomu každý den brala velmi silné léky na zklidnění a zlepšení psychického stavu. „Bylo to období, kdy jsme měli Lenku sice doma, ale neustále jsme jezdili k odborníkům a oni jezdili k nám. Pravidelně tu byly rehabilitační sestry, každý z nás se snažil, aby se neteři ulevilo. Bylo to těžké, protože na tom psychicky byla velmi špatně. Pamatuji období, kdy pouze spala, a když se vzbudila, tak plakala,“ vypráví Robert se smutkem v hlase.

Každý den s lékaři komunikovali o vitamínech, jídle, lécích, rehabilitacích a samotném pohybu. V té době se rodina

poprvé setkala i s lidmi, kteří se chtěli obohatit na jejich neštěstí. Různé pofiderní organizace jim nabízely zaručené léky a prostředky k uzdravení, pokud ovšem zaplatí nemalou částku. Ale rodina Horváthových se s tím dokázala vypořádat a nepodlehnout nereálným slibům, přesto se finanční situace měsíc od měsíce stávala neúnosnější. Čím byla Lenka mobilnější, tím více se zvyšovaly nároky na rehabilitaci. Rodina nechtěla dovolit, aby se spokojila jen s částečnou mobilitou, a cílem bylo a pořád je, aby Lenka chodila a byla soběstačnější.

OPĚT NA DNĚ

Kromě zdlouhavé rehabilitace čekala Lenku další náročná operace, transplantace čela. Opět se celá rodina semkla a začala komunikovat se zdravotní pojišťovnou, aby zajistila potřebné peníze. Jednalo se totiž o velmi náročnou operaci s obrovským týmem nemocničního personálu. Když se nakonec podařilo operaci provést, skončila operovaná dívka ve vigilním kóma (pozn. red.: vigilní kóma je hluboká porucha vědomí, pacient působí dojmem, že se probírá: má otevřené oči, které však nesledují okolí, ale bezcílně bloudí, žvýká a polyká podanou potravu).

Lékaři byli opět ke zdravotnímu stavu Lenky skeptičtí, usilovali o to, aby byla pacientka odpojena od přístrojů, protože

se podle nich jednalo o beznadějný stav. Otec znovu čelil velkému psychickému vypětí, přesto odpojení odmítl a rodina začala znovu za Lenčin život bojovat. Nakonec se rozhodlo, že umělé čelo musí okamžitě ven. Rodina proto nechala Lenku převézt zpět do Střešovické nemocnice, kde ale docent Plas, kterému rodina věřila, operaci ve vigilním komatu zamítl. K překvapení všech se Lenka projevila jako obrovská bojovnice, která to nechce vzdát – probírala se a znovu

započala její dlouhá cesta rehabilitací.

Tentokrát se Lenky ujalo neurorehabilitační centrum Axon, které dokázalo nemožné: Lenka se během měsíce sama posadila a začala s rodinou komunikovat. „Je dost pravděpodobné, že ke zlepšení došlo právě díky transplantaci umělého čela, které se uchytilo, začalo pracovat a vytvořilo ochranou houbovitou vrstvu. Tedy ideální stav, kdy mohly začít vznikat další spoje mezi mozkem, kde levá strana musela začít přebírat funkci i pravé strany,

která je poškozená. Tím, že Lenička poctivě rehabilituje, se její stav začal velmi rychle zlepšit. Zlepšil se díky Bohu i psychický stav a řekl bych, že dnes je na tom psychicky stejně dobře jako kdokoli jiný,” prozrazuje Robert, jak se v současné době jeho neteři daří.

Velkou oporou je Lence její tatínek. „Můj bratr se poté, co jeho manželka odešla žít do Německa, kde si pořídila novou rodinu, nikdy neoženil. Není to proto, že by o něj nebyl zájem, naopak, ale bratr nechce, aby jeho děti měly nevládní matku, nechce jim narušit domov, který jim vytvořil,” vypráví o svém starším bratrovi Robert.

CVIČENÍ, POSILOVÁNÍ, REHABILITACE...

Nejdůležitějším krokem k uzdravení je pro dnes osmnáctiletou slečnu cvičení. Rodinu tak čeká další úkol – zajistit finance na potřebné speciální cvičební stroje, které by pacientce pomohly utvořit svalstvo, bez kterého nebude schopna chodit. „Několik let náklady na rehabilitaci, pomůcky a stroje hradíme jako rodina sami z vlastních zdrojů, pojišťovna nám nepřispívá. A proto vznikl Projekt Lenička,

kdy organizujeme charitativní koncerty, z jejichž výtěžku chceme pro Lenku pořídit právě tyto potřebné cvičební pomůcky,” říká Robert a Lenčin otec dodává, že měsíční náklady na cvičení, posilování, rehabilitaci a léčbu činí okolo 60 000 korun. Což je velká finanční zátěž, na kterou už rodina sama nestačí.

První Koncert pro Leničku se odehrál v Praze v Kongresovém sálu, ale bohužel zisk z prodaných vstupenek nestačil ani na pokrytí skutečných nákladů, které byly na akci vynaloženy. Další koncert se uskutečnil v Chebu a tam už bylo díky návštěvníkům dosaženo menšího zisku.

OSUDEM ZKOUŠENÁ RODINA

Rodina Horváthových není osudem zkoušená poprvé. V devadesátých letech přežila výbuch činžovního domu v pražských Nuslích. Nečekaná tragédie jimi otřásla na několik dalších let. „Velmi špatně se na to vzpomíná, byl jsem ještě dítě, malý kluk, vím, že když se to stalo, bylo léto a já spal, protože se to stalo nad ránem. Probudila mě obrovská rána a já si pamatuji, jak jsem se najednou ocitl v sutinách položbořeného domu. Tehdy můj strýc, který bydlel se svou rodinou v ulici, přelezl dvorky, dostal se k nám a z těch sutin mě vytáhl. Kdo něco takového nezažije, nepochopí.

Do našeho domu, kde nežili jen Romové, byla umístěná bomba, natolik silná, že poškodila statiku i sousedního domu a vyrazila sklo oken i domům naproti,” zavzpomíná Robert a i po letech je znát, že se mu o traumatickém zážitku mluví těžko. Rodina Horváthových na

tom tehdy byla ze všech rodin nejhůře, děti se v okamžiku ocitly pod sutěmi, všude byl kouř a prach a nikdo nevěděl, co se vlastně stalo. „Než mě strýc vytáhl, ležel jsem se zraněnou nohou v sutinách a viděl jsem svého bratra a otce, jak padají z výšky, ze třetího patra, kde jsme bydleli, přímo na sutiny, které z domu zbyly. Tento zážitek byl pro nás neuvěřitelně traumatizující, jen zázrakem jsme všichni přežili.“

V tom okamžiku se rodina ocitla bez peněz, ošacení, střechy nad hlavou, bez domova. Robert, jeho sestra Markéta a maminka byli převezeni do nemocnice. Maminka Margita byla v ohrožení života, a ještě několik let po výbuchu byla upoutána na invalidní vozík. Ostatní členové rodiny na tom byli lépe, ale všichni psychicky dlouho strádali.

„Policie to tehdy vyšetřovala, ale nikoho neobvinila. Všichni jsme věděli, že to byl útok mířený proti Romům, divoká léta devadesátek si vybavuje každý, tehdy o sobě dávali příznivci skinheads vědět dost drsně a přímo pod domem sídlila hospoda, kde se občas scházeli.“

A aby toho na rodinu nebylo málo, Robertovo maminka onemocněla před lety rakovinou tlustého střeva. Ale i tehdy zafungovala rodinná pospolitost, která nedovolila, aby maminku onemocnění psychicky zdeptalo. Rodina a především Lenka podporuje i svého dědečka, který se léčí s chronickou leukémií. „Dá se říct, že je to štěstí v neštěstí, protože ze všech variant této zákeřné nemoci má otec tu, při které nemusí podstoupit transplantaci kostní dřeně. Otec prakticky nemá čas myslet na svou nemoc, věnuje se rodině a své vnučce Lence, která ho drží v dobré psychické kondici,” dodává Robert, který si nechce na osudem zkoušený život stěžovat.

„Během těch let, kdy bojujeme jako rodina, aby se zlepšil stav mé neteře, jsme získali mnoho zkušeností a znalostí. Chceme se o to podělit i s ostatními rodinami, které zažívají něco podobného jako my. Víme třeba o chlapci, který bydlí nedaleko Kladna a jeho stav je stejně kritický, jako byl ten Lenčin, ale jeho rodina nemá dostatek financí, aby mu poskytla to, co jsme jí mohli poskytnout my. „Víte, Lenka je důkazem zázraku v naší rodině, není to jediný zázrak, ale podle nás je ten největší,” říká na závěr strýc Robert a jeho bratr, Lenčin otec František, souhlasně přikyvuje. ●

JAMALOVY DĚTI

Izabela Chalupníková / Foto: archiv Romana Hanáka

V Indii je nyní podruhé a jak říká, „na Indii vás nic nepřipraví, realita šokuje, mění hodnoty.“ Když se nyní **Roman Hanák** ohlíží zpět, sebekriticky přiznává, že jeho odhodlání vydat se do Indie s projektem na podporu indických sirotek do jisté míry vedlo ego – touha něco si dokázat. „Potom, jakou bídu a bolest vidím u dětí, se kterými jsem každý den, mi mé touhy přijdou směšné.“

Před pár lety se na jedné z pražských přednášek duchovního učitele Sri Brahmama, který vede v Indii ašrám, starobinec a sirotčinec se školou, seznámil s možností podpořit tamější sirotky adoptí na dálku. Roman si prohlížel nástěnku s fotkami dětí, toto první setkání ho nechalo celkem chladným, ale nezapomněl na něj. Po roce ho jeho tehdejší nenaplněný život dovedl k tomu, že do Indie napsal. „Odpověděli mi, že můžu přiletět a zkusit pracovat s dětmi.“ Roman neváhal, založil facebookovou stránku a začal přidávat první výzvy s fotkami dětí, které by lidé v Čechách mohli

podporovat. Během jeho druhého dlouhodobého pobytu v Indii začala Romanův projekt Jamalovy děti zaštiťovat nezisková organizace Projekt Šance, která se zaměřuje na pomoc dětem bez rodinného zázemí.

V sirotčinci, kterému se rozhodl pomáhat, žije přibližně sedmdesát dětí a nachází se v průmyslové zóně, takže děti jsou tu fakticky izolovány od okolního světa a Roman za nimi musí dojíždět z šest kilometrů vzdáleného místa. Mají zde zajištěny základní potřeby jako bydlení, stravu, oblečení, ošetření, školní docházku, tím to však končí. „Snažím se

toho být součástí, pomáhat jim, ale pak jsem tu také jako funny Jamal, který je bere na výlety. Jsou to takové nadstandardní věci, které však jsou pro ně hodně důležité.“

Každé pondělí mají děti ve znamení ovoce – Roman dětem nakupuje a připravuje ovocné saláty – ovoce tyto děti v sirotčinci jinak nemají. Také pro děti chystá přednášky s názvem s Jamalem kolem světa, do kterých zahrnuje téma ekologie a vede děti k zodpovědnějšímu přístupu k přírodě. „Snažím se dětem vynahradiť to, co jim indické podmínky berou, a přitom se snažím je navést na tu správnou cestu.“ Z financí, které získá, nenakupuje dětem pouze hmotné radosti, ale také z nich platí veškeré výlety. Organizuje jak menší výlety, tak i ty větší jako např. výlet nočním vlakem k moři. „Děti poprvé viděly moře. Některé ani v životě neseseděly ve vlaku.“ Na dosud největší výlet vzal Roman celou školu. „Objednali jsme autobus a jeli jsme do duchovního města Tiruvannamalai, ve kterém se nachází posvátná hora Arunachala.“

V sirotčinci žije spousta dětí se zcela odlišnými příběhy. Jsou tu děti, které přišly o rodiče třeba z důvodu dopravní nehody, ale také děti, které rodinu mají, ale rodina se o ně nemůže anebo nechce

starat. Roman vypráví, jak chlapečka Sumandera odvedla jeho matka před ašrám a řekla mu, že se pro něj vrátí, ale už nikdy nepřišla. „Žije ve velké nejistotě, což mu neskutečně láme jeho psychiku a je to na něm hodně poznat. Pořád doufá, že se jeho matka jednou vrátí.“ Pokud se rodiče nemohou o dítě starat z důvodu extrémní chudoby, musí být nejdříve posouzena jejich životní situace přímo u Sri Brahmama, který sirotčinec vede.

Návštěvy rodičů a příbuzných jsou možné, ale ne velmi časté. „Je pár rodičů, kteří by se o dítě rádi starali, ale jsou na tom tak, že musí žebrať, aby přežili. Občas své dítě navštíví, třeba v neděli, pořádně ho vykoupu, vyperou mu oblečení a dají si s ním oběd.“ V sirotčinci žijí také dva sourozenci, od kterých otec odešel a oni vyrůstali jenom s matkou a s babičkou. Staršího chlapečka poslali do sirotčí školy a matka si mladší holčičku nechala doma a starala se o ni. Naneštěstí matka svou situaci psychicky neunesla, polila se benzínem a zapálila se. Když to holčička viděla, objala ji a popálila si půlku těla. Obě děti teď žijí spolu v sirotčí škole.

Roman bolestně vnímá, jak těmto dětem chybí empatie, prostá pozornost. „Chybí jim pohled do očí, který tyto děti pohladí na duši a ukáže jim, že je chápeme.“ Také podotýká, že to samé chybí i dětem v dětských domovech u nás. Proto možná nejdůležitější Romanova práce, kromě otevírání jejich obzorů a zajišťování pestřejší stravy, spočívá v tom,

že je tam prostě jen pro ně, věnuje se jim, povídá si s nimi a aspoň na chvíli jim dává zapomenout na prožitá traumata. Zároveň mu zážitky s dětmi poskytují dostatek materiálu k tomu, aby dárčům formou statusů s fotografiemi nebo i živých přenosů z místa ukázal, že jejich finanční příspěvky mají smysl.

Roman se v lednu vrátí po půl roce do České republiky. Zatím nic konkrétního do budoucnosti neplánuje. Chtěl by se věnovat dětem v dětských domovech tady u nás. Uvažuje o využití tohoto projektu v rámci podpory dětských domovů v České republice. Mimo jiné má zájem věnovat se oblasti romské kultury

a žurnalistice. „Až tady mě to přimělo hrabat se ve svých romských kořenech. Hledám tu srovnání a snažím se sám sebe poznat.“

Nicméně, i když Roman bude v Česku, podpora dětí v Indii bude stále aktuální. Pokud se chcete zapojit do pomoci dětem v sirotčinci, můžete přispět na transparentní účet 1152391760267/0100 neziskové organizace Projekt Šance, která Romanově iniciativě poskytla formální zázemí, a nebo sledujte facebookové stránky Jamalovy děti, kde se můžete dozvědět o aktuální sbírkové výzvě. Třeba té, jak zajistit lepší vzdělání pro nadaného chlapce Mubaraku. ●

ROMAN HANÁK (1993)

Studoval muzikálové herectví na Mezinárodní konzervatoři v Praze. Pochází z Moravy z česko-romské rodiny. Po přestěhování do Prahy se mimo jiné věnoval i sexbyznysu a žil si poměrně na vysoké noze. Po několika letech nastal zlom a Roman potřeboval radikální změnu ve svém životě. Proto se bez dlouhého váhání rozhodl jet pomáhat do indického sirotčince. Chtěl začít dělat něco smysluplného, ale také chtěl poznat, z jakého prostředí pochází národ, se kterým se identifikuje.

A JÁ ZJISTILA, ŽE ROMSKY SE DÁ I PSÁT

Text a foto Karolína Telvácová

Postava švorcáka a smolaře Štefana, kterému nikdy nikdo neřekl jinak než Kaštánek, se stala předlouhou prozaičky **Ilony Ferkové**, která svou další knihu vydala po dlouhých dvaadvaceti letech. Příběhy z knihy Ještě jedno, Lído! Kaštánkovy příběhy z herny se odehrávají v jedné rokycanské herně na náměstí, kde jeden z tamějších nejlepších vypravěčů vyprávěl neuvěřitelné příhody za sklenici oroseného piva.

Ilona Ferková patří k nejvýznamnějším představitelům romské literární tvorby polistopadové doby. Rokycanská rodačka se zapsala do povědomí širší veřejnosti už v 80. letech, kdy založila slavný rokycanský pěvecký sbor Amare neni (Naše tety). Tehdy se seznámila s etnologkou Milenou Hübschmannovou, která ji v psaní, stejně jako jejího strýce Andreje Giňu, přivedla. „Psala jsem texty k romským halgatům, Milena se o tom doslechla a přijela za mnou do Rokycan. Byla to ona, kdo mi poprvé řekl, že se dá psát v romštině. Nevěřila jsem jí, ale touha zkusit to, byla větší,“ vzpomíná na setkání s ženou, která stojí za počátky tvorby většiny romských spisovatelů té doby. Autorčina úplně první povídka byla Jedna matka se postará o deset dětí, ale deset dětí se nepostará o jednu matku. Milena mi po přečtení řekla, že mám neuvěřitelný talent se vcítit do ostatních lidí a přenést to do psané podoby. I proto jsem se ve své tvorbě zaměřila na každodenní problémy sužující nás Romy, všechny příběhy, které jsem psala, byly ze života, abych ukázala, že se Romové potýkají i s problémy, na které majorita často ani nemyslí,“ prozrazuje prozaička, co ji k tvorbě motivuje.

Iloniny první prózy začaly vycházet

už těsně po revoluci. Aktivně publikovala v celé řadě romských periodik, jako byl Amaro kurko nebo Kereka. Její autorskou prvotinou je povídková kniha Mosarda peske o dživipen, tedy Zničila si život, zanedlouho následovala sbírka Čorde čhave / Ukradené děti, která byla veřejnosti a kritiky velmi dobře přijata.

Ferková je zastoupena také v antologii romské prózy Čalo vodi / Sytá duše. Náměty pro svá díla čerpá výhradně z reálných příběhů. Na rozdíl od svých mužských protějšků, kteří píšou literaturu pro děti nebo se vrací ke svým kořenům, Ferková neváhá ve svých knihách otevírat tabuizovaná témata, jako je chudoba,

domácí násilí či odebírání dětí do ústavní péče. V roce 1999 převzala jako předsedkyně občanského sdružení Asociace romských žen Rokycany poděkování Nadace dobré vůle Cenu Olgy Havlové.

KDYŽ MI KOUPIŠ JEDNO, BUDU VYPRÁVĚT

V poslední knize Ilony Ferkové je hlavním protagonistou místní bezdomovec přezdívaný Kaštánek, Rom, jehož příběhy inspirovaly osm z deseti publikovaných povídek. O Kaštánkově Ferková vypráví jako o dobrosrdečném člověku s nešťastným osudem, kterého opustila žena i děti a on se ocitl na ulici. Nejen samotní Romové však oceňovali jeho vypravěčský um. „Kaštánka jsme znala od dětství, jeho dar vyprávět mě odjakživa fascinoval. Škoda, že si už nikdy neposlechnu, jak se sklenkou zlatavého moku vypráví ty neúžasnější příběhy na světě,“ vzpomíná Ilona Ferková na oblíbeného vypravěče, který před rokem náhle zemřel.

Sto sedmnáctistránková dvojjazýčná kniha s ilustracemi Martina Zacha by ovšem nevznikla bez projektu organizace ROMEA, se kterým Ilonu v roce 2010 oslovil Lukáš Houdek, který následně s Radkou Patočkovou a dalšími založili nakladatelství romské literatury KHER.

K napsání dvou povídek se tehdy nechala přesvědčit, i když zprvu váhala, přeci jenom zažila po tragické smrti doc. Mileny Hübschmannové spisovatelský útlum. „Tolik let jsem nepsala, a najednou telefon, slíbila jsem napsat dvě povídky, ale už ve chvíli, co jsem zavěsila telefon, jsem toho začala litovat. Ale Kaštánek, který chodil do naší herny, mě nevědomky k psaní zase přivedl, a tak vznikly první povídky Dříví a Mlíko inspirované jeho vyprávěním,“ vzpomíná na dobu, kdy se k psaní vrátila. Autorčin nejoblíbenější příběh z její knihy je „Maryška“, o kterém tvrdí, že ani ona sama nevěřila, že by takový příběh mohl skončit šťastně. „Baví mě, že každé postavě ve své knize mohu vtisknout duši, že pod mým perem postava ožívá a čtenáři se s ní mohou sžít. Občas se přihodí, že někdo za mnou přijde a řekne, že když četl moje povídky, odehrával se mu celý příběh před očima jako nějaký film, a to je to, co mě baví. Snažím se psát tak, aby si lidé připadali, jako by byli součástí děje.“

TETO, NAPIŠTE POHÁDKU, TŘEBA NĚCO JAKO HERRYHO POTTERA

Podle Ferkové nejvíce schází na knižním trhu romská literatura zaměřená na děti a teenagery. „Každý mi říká, ať píšu pohádky pro děti s nádechem fantasy, ale mě spíš zajímají příběhy, které píše sám život,“ prozrazuje Ferková a posteskuje si, že se romský jazyk pomalu vytrácí a v romštině se ve větší míře usazují neologismy a bohemismy. Ilonu mrzí, že většina mladé generace romský nemluví. Je to způsobeno i důsledkem asimilační politiky totalitního režimu, kdy byli rodiče nuceni přestat učit své děti romsky, dnes se bojí toho, aby jejich děti neměly problémy s češtinou ve škole. „Samozřejmě že jsou česká slova, která nemají romský překlad, s tím bojuje každý, kdo kdy něco zkoušel psát,“ postěžuje si Ferková, která se vždy snaží, aby se zachoval význam, proto každé takové slovo opisuje několika romskými. „Píšu romsky a přemýšlím v romštině, proto své knihy nikdy nepíšu v češtině, chci, aby se udržela romská slovesnost pro další generace Romů. Jsem ráda, že třeba takový Honza Bendig nebo Monika Bagárová tvoří svou hudební tvorbu i v romském jazyce. Je to jeden ze způsobů, jak tak zvukný jazyk u mladé generace Romů posouvat dál a zvyšovat v ní hrdost na svůj původ,“ uzavírá prozaička. ●

Křest nové knihy Ilony Ferkové se konal 4. prosince v Knihovně Václava Havla v Praze.

KOFINKA, JASMÍNKA A VÁNOCE

Iveta Kokyová

| **Není nic smutnějšího, než když celá rodina není o Vánocích spolu.**

„No tak vidíš... už máš vnučky doma. Bože, to budou krásný Vánoce!“

Jako malé dítě jsem nechápala smysl Vánoc. Spolužáci se chlubil, jaké dárky dostali. Já a mí sourozenci jsme dárky pod stromeček nedostávali. Ptala jsem se maminky, o čem, že ty Vánoce jsou? „Vánoce jsou o tom, že celá rodina sedí u stolu ve zdraví, odpouští si, mají se rádi a vynášují si,“ odpověděla maminka. U nás doma jsme se všichni o Vánocích scházeli u čtyř stolů napojených k sobě. Pamatuji si, že víc návštěv bylo ze strany tatínka. Sedělo se u stolu, pilo, jedlo a zpívalo. Naše maminka zpívala, nejen ona, ale skoro všechny ženy, bez doprovodu hudebního nástroje.

S manželem se vydáváme do obchodu nakupovat dárky pro vnučky. Nehledíme na to, kolik se utratí. Dárky jsou přece pro naše vnučky, které milujeme. Nějakou dobu byly v zahraničí, jsme šťastný, že je máme doma. Vytváříme vánoční atmosféru. Nakupujeme, aby byl dostatek jídla, od všeho trochu. Nesmí nic chybět.

„Bože, proč ve mně není ten správný duch Vánoc, co se to se mnou děje?“

Strojíme stromeček. Kofinka a Jasmínka sledují, co se bude dít. Podávám vánoční ozdobu a ukazuji vnučkám, jak se strojí stromeček. Smějí se. Po chvíli Kofinka křičí: „Au, to píchá, babo.“

„Neboj se toho, musíš opatrně, zkus to.“ Přichází na to, jak ozdobičky věšet na stromeček. Jasmínka napodobuje svou sestřičku. Jí je jedno, že jehličí píchá. Smějí se, je vidět, že mají radost.

Štědrý večer nastal. Pokoušíme se zpívat české koledy, nikdo z nás nezná celý text, ovšem melodii ovládáme. Při pohledu na sebe se smějeme jeden druhému. Tak tahle asi ne. Pouštím romské písně. Vaří se, smaží se, připravuje se štědrovečerní stůl, křik, holky pobíhají po bytě, syn na hlas zpívá, dcera nalévá kořalku, druhá dcera dokončuje chlebičky. Manžel stále dohlíží, aby byl pořádek, luxuje, umyje mísu. Holky pobíhají a zkoumají, co je to pod stromečkem.

Prostírám o jeden talíř na víc, jak je zvykem. Zapalují svíčky za zemřelé. Usedáme ke stolu. Každoročně pronáším modlitbu, někdo se u toho směje, někdo to bere naprosto vážně a odříkává

modlitbu se mnou. Jíme. Chce se mi u stolu brečet, jak je krásný mít všechny děti a vnučky pohromadě. Děkuji za to Pánu Bohu. Škoda, že s námi u stolu nesedí moje maminka, tatínek, sestra a bratři. Někdy se tak děje...

Je čas rozbalit dárky. Nejprve se ze stolu sklídí špinavé nádoby, proto aby se vše natáhlo. Po večeři se přesouváme ke stromečku. Jasmínka a Kofinka se nemohou dočkat, div nezboří stromeček. Děda bere zvonek, takový hodně let starý, tímto zvonkem zvonil našim dětem, když byly malé. Zazvoní a rozdává dárky. Při vyřčení svého jména Kofinka a Jasmínka rychle vyskočí. Sleduji výraz mých vnuček, mají neskutečnou radost, až se u toho klepou štěstím.

Mně už není třeba žádného dárku.

Jsem šťastná, že je mám doma.

Už chápu, o čem jsou Vánoce...

E KOFINKA, E JASMÍNKA THE E KARAČOŇA

Iveta Kokyová

| **Nane nič žalostneder, sar kana nane calo famelija pre Karačoňa jekhetane.**

„No dikhes... mar o vnučata tuke khere. Devla, oda avela ajsi šukar Karačoňa!“

Sar cikňa čhajorake mange na džalas pre godi, pal soste koja Karačoňa hin. O raklore, so manca phirenas andre škola pes ašarenas save darki chudle. Me, miri pheň the o phrala tel o stromkos darki na chudahas. Phučavas mira dajoratar pal soste koja Karačoňa hin? „E Karačoňa hin pal kada, hoj calo famelija bešel paš o skamind andro sastipen, odmukhen peske, rado pes dikhen the vinšinen peske,“ odphendas e dajori. Ke amende khere pes sdžahas pre Karačoňa paš o štar skaminda sthode kije peste. Pametinav man, hoj buteder džene ke amende phirenas pal le dadoreskri sera. Bešelas pes paš o skamind, pijelas pes, chalas pes the giľavelas pes. Amari dajori giľavelas, na ča joj, ale maj savore džuvľa, na bašavelas pes pre nisoste.

Mire romeħa džas te cinel o darki andre sklępa perdal o vnučata. Na dikhas pro love, keci pes rozkerela. O darki hine perdal amare vnučata, saven ingen kamas. Varesavo časos has andre aver them, sam rado, hoj hine khere. Keras karačoňakeri atmosfera. Cinavkeras, kaj te avel dost so te chal, savorestar čeporo. Našti nič chibinel.

„Devla, soske andre ma nane koda lačho karačoňakero duchos, so pes manca kerel?“

Uras o stromkocis. E Kofinka the e Jasminka dikhen, so pes kerela. Podav karačoňakeri guľa the sikhavav le vnučkenge, sar pes urel stromkocisc. Asan. Pal o razos e Kofinka vičinel: „Au, oda Babo phusavel.“

„Ma dara tut olestar, mušines polikes, skušin.“ Avel pre kada avri, sar o guľi te figinel pro stromkocis. E Jasminka kerel koda, so kerel lakri pheňori. Lake hin jekh, hoj o čačina phusaven. Asan, hin te dičhol, hoj andre lende radišagos.

E Vilija avľas. Kamas te giľavel čechike karačoňkere giľa, ňiko amendar na prindžarel čala lava, ale e melodija džanas. So ča pre peste dikhas, jekh jekhestar asas. Ta kavka na. Mukhav romane giľa. Tavel pes, pražinel pes, richtinel pes viľi-jakero skamind, vika, o čhava prastan pal o kher, o čhavo zorales giľavel, e čhaj čhorel e paľenka, aver čhaj dokerel o marore. Miro rom furt del pozor, hoj te avel žužo, luksinel, avri thovel o čaro. O čhava denaškeren the skuminen soda hin tel o stromkocis.

Kerav o skamind, thovav jekh taňiris buter, avka sar som prisikhľi. Labarav

o momela vaš o mule. Bešas kijo skamind. Sako berš phenav rudimo, vareko paš kada asal, vareko lel calkom važnones the phenel o rudimo manca. Chas. Paš o skamind pes mange kamel te rovel, sar hin šukar te hin savore čhavore the vnučata jekhetane. Palikerav le Devleske. Ča škoda, hoj amenca paš o skamind na bešel miri dajori, dadoro, e pheň the o phrala. Varekana avka hin...

Hin časos te pačarel avri o darki. Peršo pes pal o skamind pratinel o melale načinki, vaš kada, hoj pes sa te precirdel. Pal o raťakero chaben džas kijo stomkocis. E Jasminka the e Kofinka pes našti doužaren, maj na čhiven tele o stromkocis. O papus lel o harangos, imar but phurikano, kale harangoha harangonizelas amaere čhavorenge, sar has ciknore. Harangozinel the rozdel o darki. Sar phenel o nav e Kofinka the e Jasminka sig chuťen avri. Thovav o jakha pre mire vnučatengere mujora, hin andre lende baro radišagos, aš paš oda izdran bachtaľipnaha.

Mange na kampel imar ňisavo darkos. Som bachtaľi, hoj hine khere.

Imar džanav pal soste hin e Karačoňa...

●

VYPRÁVĚNÍ JAKO ZBRAŇ PROTI ŽIVOTNÍM PROHRÁM

Alena Scheinostová / Foto: reprint knihy

Po několikaleté pauze přichází romská prozaička **Ilona Ferková** (*1956) s novým knižním titulem – dvojjazyčnou romsko-českou sbírkou povídek *De mek jekh, Lido! Kaštankuskre vakeribena andal e herňa / Ještě jedno, Lido! Kaštánkovy příběhy z herny*.

ilustrace Martin Žax

V desetidílném celku, propojeném ústřední postavou vypravěče Kaštánka, Ferková oživuje rázovité postavy mizejících romských Rokycan, klene životní příběh titulního hrdiny a tvůrčím způsobem zúročuje to nejlepší z romské vypravěčské tradice.

Kompoziční metodu, která simuluje tradiční dialogickou vyprávěcí situaci někde u kávy nebo u piva, známe už z předchozí tvorby Ferkové. Dvojice přítelkyň v povídkové sbírce *Čorde čhave / Ukradené děti* (Společenství Romů na Moravě 1996) si vyprávějí o osudech svých známých ze Slovenska nebo o nehodách a tragédiích u svých sousedů. Podobně si v minulosti vyprávěli Romové v osadě jedni o druhých, nebo si za úplatu přizvali věhlasného vypravěče – paramisara, aby jim zpestřil večer vypravováním tradičních pohádek a hrdinských příběhů. Svěrázným typem takového vypravěče je právě i Kaštánek. Místo ušlechtilé figury moudrého starce v něm však Ferková přivádí na scénu opilého bezdomovce, degeše, který přišel o rodinu a přežívá mezi gádžovskými pobudy na nádraží. A místo v domě váženého člena romské komunity jej usazuje do rokycanské herny „U Kučerky“, mezi Romy a Romky, kteří tu utloukají čas a prohrávají živobytí na automatech.

V takovém prostředí a z takových úst pak nepřekvapí příběhy o domácím násilí, pohlavním zneužívání, gamblerství anebo lidské zlobě a křivosti ve všech

podobách. Tímto nemilosrdným pohledem zaujala Ferková hned v počátcích své tvorby, když v 90. letech upustila od pouhé nápodoby folklorního vyprávění, a stala se tak první romskou autorkou, která tyto jevy mezi Romy reflektovala a uměleckou cestou zpracovávala.

Místo ušlechtilé figury moudrého starce v něm však Ferková přivádí na scénu opilého bezdomovce, degeše...

Zároveň však v cyklu o Kaštánkovy ještě pronikavěji vysvítá druhý charakteristický rys její tvorby, a tou je nesmírná laskavost a lidská solidarita, která proniká i ty nejkrutější příběhy. Kaštánkovy posluchače autorka využívá jako jakýsi antický chór, který během vyprávění cizeluje svůj pohled na odvíjející se příběh a jeho protagonisty a v závěru vynáší svůj soud. Jejich nesčetné „Ještě jedno, Lido!“, jímž hmatatelně oceňují a hostí Kaštánka jako skvělého vypravěče, v textech následují stejně početná vyjádření soucitu, úcty i odpuštění směrem k usmýkaným a životem zkoušeným postavám. A jak je u Ferkové zvykem, v důsledku nechybí ani hrstka groteskního humoru, i když bývá pořádně temný.

Zaplivaná maloměstská herna jako obdoba takřka posvátného shromáždění

pre vatra v tradiční romské osadě zaimponuje těm neromským čtenářům, kteří se do romské slovesnosti zamilovali díky undergroundovým sborníkům Vlasty Třešňáka nebo vyprávění Rudy Dzurka. Ostatním dá navrch požitků z živého a přesvědčivého průhledu do rokycanské romské komunity, spojené s takovými jmény, jako jsou Andrej či Ondřej Giňovi nebo Věra Bílá. Díky zručným překladům Lady Vikové (první pětice textů), a především pak Karolíny Ryvolové (druhá pětice), jejíž péčí sborník vychází, není o zemitost a jadrnost romského vyprávění ochuzen ani čtenář české verze. Karolína Ryvolová navíc sbírku doplnila vynikající literárněvědnou studií, která postihuje všechny základní aspekty nezbytné pro adekvátní porozumění romské autorské tvorbě. A v neposlední řadě vyzdvihneme též ilustrace Martina Žaxa Zacha, které svou syrovostí a neuhlazeností dodávají Kaštánkovým vyprávěním punkerský šmrnc.

Ilona Ferková: De mek jekh, Lido! Kaštankuskre vakeribena andal e herňa / Ještě jedno, Lido! Kaštánkovy příběhy z herny. Přeložily Lada Viková a Karolína Ryvolová. Ilustrace Martin Zach. Vydalo nakladatelství KHER (2018).

O knihu si pište na nakladatelství@kher.cz nebo ji volně stahujte na www.kher.cz.

PŘÍSAHÁM VYPRÁVÍ FRANTIŠEK BARTOŠ

Renáta Kováčová / Foto: archiv Františka Bartoše

V seriálu *Romaňi gili* (Romská píseň) se věnujeme historii a současnosti některých dobře, ale i méně známých romských písní a písňových textů. Závěrečný díl letošního roku patří Františkovi Bartošovi, který hraje a zpívá v česko-romské kapele s příznačným názvem *Black and White*. V současné době ho doprovází kapela *Gypsy Brothers*, kterou tvoří muzikanti ze skupiny *Bengas* a také *Ladislav Cirok* z *Funky Brothers*. Kapela vznikla díky koncertu, který připravuje s Davidem Krausem.

PŘÍSAHÁM

Vybrat píseň je pro mě jednoduché. Je to píseň *Přísahám*, předělávka staré romské skladby, ale bohužel nevím, kdo je její autor, vím jen, že je to stará písnička z Balkánu. Znal jsem ji od své matky, která ji zpívala v romštině. Je také první, ke které jsme udělali videoklip. Píseň je nasazená na rádiu Bonton, kde jsme v hitparádě skončili na sedmém místě, před takovými jmény jako Kryštof nebo Xindl X.

Tato píseň je moje srdeční záležitost. V životě mě potkalo opravdové neštěstí, zemřela mi manželka ve 22 letech a zůstaly mi po ní dvě naše děti – tehdy čtyřletý syn a tříletá dcera, kterým jsem se musel věnovat. Také jsem podnikal, abych nás uživil, a na muziku jsem neměl ani čas, ani myšlenky. Ale jak se říká, že čas hojí všechny rány, tak i já po letech cítil potřebu se k muzice vrátit. *Přísahám* byla první, kterou jsem nahrál. A bylo mi líto, že ji moje máma ode mě nikdy neslyšela zpívat, protože bohužel již také zemřela.

PŘÍSAHÁM

*Já už ti nevěřím, to přísahám,
ted' s duší zraněnou tu stojím sám,
já už ti nevěřím, faleš v očích máš,
zbyly jen vzpomínky, slzy a pláč.*

*Já přísahám, příští ráno bude světlejší,
příští láska bude silnější,
příště budem oba moudřejší,
to přísahám.*

*Přísahám, přísahám, přísahám.
Le devles napačav, me čoro som a tu
sal barvali ame na.*

O ROMECH A O GÁDŽÍCH: O LUKÁŠOVI PAL O ROMA THE PAL O GADŽE: PAL O LUKAŠIS

Jan Ort / Foto: Pixabay

V seriálu o obyvatelích Dědiny, jedné z východoslovenských vesnic, jsme se postupně zamýšleli nad tím, jak se vytvářejí a udržují rozdíly mezi Romy a Neromy v jejich každodenním životě. Abychom se na závěr vyhnuli abstraktním úvahám o *jinakosti*, zkusme si představit situaci romského kluka Lukáše, který se narodil v dědinské osadě, v šesti začal chodit do školy ve vedlejší vesnici, kde se potkává jen s romskými dětmi, ty neromské navštěvují základku v okresním městě, která je všeobecně považována za kvalitnější. Lukášovi rodiče vědí, že vesnická škola za moc nestojí, ale i když jim záleží na synově vzdělání, finančně si zkrátka nemůžou dovolit ho posílat každý den autobusem do školy ve městě. Kromě toho se ve vesnické škole cítí dobře, dojíždí tam se svými sourozenci a ve třídě jsou všechny děti romské, mezi nimi i ty z dědinské osady.

Až Lukáš vyroste, bude pravděpodobně narážet na nedostatek peněz, který bude způsobený nejen jeho méně kvalitním vzděláním, ale i nedostatkem pracovních příležitostí v regionu, které navíc často závisí na osobních kontaktech, a Romy zkrátka nikdo moc zaměstnávat nechce. Pravděpodobně bude mít problém najít si důstojné bydlení, takové jako mají Neromové ve vesnici, a to i kdyby měl peníze. Romové to mají na trhu s bydlením zkrátka komplikovanější. A když se okolí k Lukášovi bude chovat jako k *odlišnému*, Lukáš si bude pravděpodobně vytvářet odlišné životní strategie, které možná povedou i k *odlišným* hodnotám a *odlišnému* životnímu stylu, a svému okolí tak bude potvrzovat přesvědčení o zakořeněných *kulturních rozdílech*, v horším případě o *nepřizpůsobivosti* či *vrozené zaostalosti*. Jenže příběh o *odlišnosti* nezačíná u každého dalšího dítěte od nuly. Lukáš byl vychováván svými rodiči, kteří rovněž naráželi na různé nerovnosti ve společnosti, ale taky se snažili opustit romskou osadu v Dědině, aby Lukáš a jeho sourozenci unikli nepodnětnému prostředí, které podle nich romská osada představuje. Jenže svůj boj po neúspěšných pokusech částečně vzdali.

Často pak nadávají na *gádže*, kteří je mezi sebe zkrátka nechťejí pustit. Když se dívají na svět okolo sebe, tak ale taky přijímají přesvědčení, že Romové sami nejsou schopni žít takový život, jaký žijí *gádžové*, že nemají takovou výdrž a schopnost hospodařit. Vytvářejí paralelní svět s paralelními hodnotami, do kterého se Lukáš narodil. A takový příběh samozřejmě nezačal ani u Lukášových rodičů...

Jak z toho ale ven? Ačkoliv není možné odsoudit podporu vzdělávání, které nesporně posiluje u Romů vlastní důstojnost, musíme si dávat pozor, abychom nesklouzli k nadřazené *převýchově druhých* k obrazu svému. Na to samozřejmě nikdo nemá právo, navíc bychom tím přiznali, že chyba je na straně Romů, to oni se musí změnit. Pokud jsme ukázali, že *romská problematika* je daleko spíše *gádžovskou problematikou*, možná by spíš stálo za to, převychovávat děti *gádžovské*. Tedy diskutovat o tom, jak mohou vznikat společenské rozdíly a nabízet jiné vysvětlení, než to, že to Romové zkrátka mají v sobě. Kromě toho, pokud jsme ukázali, že na vytváření nerovností se podílí mnoho různých společenských hráčů, samotné vzdělávání a vytahování jednotlivců z *nezdravého prostředí*

problém neřeší. Důraz na příběhy úspěšných a vzdělaných Romů pak často stojí na vytváření kontrastu k *zaostalému prostředí*, ze kterého vycházejí, a nepřímo tak posiluje jeho obraz ve společnosti.

Pokud jsme se zamýšleli nad vytvářením *jinakosti*, je nutné zdůraznit, že ta sama o sobě není tím, co bychom měli chtít odstranit. Nejde nám o *asimilaci*, tedy odstranění rozdílů. Nemůžeme zrušit *jinakost*, tím bychom Romům vzali právo na sebeurčení, vlastní jazyk, ukradli bychom jim pozici, ze které můžou bojovat za vlastní práva. Problém není jinakost, ale společenská *nerovnost*, která odsuzuje Romy do pozice občanů *druhé kategorie*, kteří se musí *přizpůsobit*. Respekt k *jinakosti* by ale neměl vést k rozmazání jakýchkoliv morálních kategorií. Nemůžeme Romy zamknout v jejich *kulturně odlišných hodnotách* a bránit jim ve snahách o přehodnocování norem v rámci vlastní rodiny nebo vesnice. Neměli bychom Romy uzavřít do role pasivní oběti, ve které jen čekají, co jim jejich nehostinné okolí přichystá. Stejně jako se Lukášovi možná podaří získat důstojnější bydlení a změnit společenské normy v Dědině, ani my bychom neměli unikat od odhalování společenských nerovností k přesvědčení, že Romové si za to můžou sami. ●

ZAJÍMÁ VÁS HISTORIE, MÁTE RÁDI PŘÍBĚHY? POSLECHNĚTE SI VYPRÁVĚNÍ PAMĚTNÍKŮ

WWW.PAMETROMU.CZ

Unikátní sbírka rozhovorů přibližuje méně známou stránku historie naší společnosti, historii Romů.

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o. p. s. za finanční podpory
Bader Philanthropies, Inc.

Krásné Vánoce
a hodně štěstí do nového roku!

Šukar Karačoňa
the bachtalo nevo berš!

